

Wodka drinkende mannen in Dagestan, Foto Reuters.

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2014/3.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] REIZEN DOOR RUSLAND EN STILSTAAN IN FRANKRIJK

Het is een van de mooiste tradities uit de Nederlandse dagbladjournalistiek: correspondenten die hun standplaats na enkele jaren verlaten om terug te keren naar de redactie of om een andere correspondentenpost op te nemen, schrijven een afscheidsverhaal over de stad en/of het land waar ze de afgelopen jaren hebben geleefd en gewerkt. Vaak is dat een persoonlijk verhaal over wat de correspondent zal blijven van zijn jarenlange verblijf in het buitenland. De meest ambitieuze schrijvers proberen de volledige staat van het land op te maken, maar daarvoor is de ruimte in een krant vaak te beperkt.

Daarvoor is er gelukkig die andere traditie: het correspondentenboek. Iets minder beoefend, want niet iedere dagbladschrijver slaagt er even gemakkelijk in om het langere afstandswerk mooi af te ronden. Het resultaat kan daardoor ook tegenvallen. Een bundeling van correspondentenverhalen of indrukken kan snel gedateerd overkomen, of is soms te veel gefocust op het eigen avontuur en te weinig op het land om de tand des tijds te kunnen doorstaan. Wat op een bepaalde dag interessant is voor de krant, is vaak te mager om te verschijnen in boekvorm.

Maar af en toe zijn er positieve uitzonderingen die de meerwaarde van een correspondentschap

extra in de verf zetten. Zo'n voorbeeld is het recentelijk verschenen *Het brilletje van Tsjechov*. *Reizen door Rusland* van Michel Krielaars. Krielaars (*1961), momenteel chef van de boekenbijlage van *NRC Handelsblad*, was van 2007 tot 2012 correspondent voor die krant in Moskou. Al tijdens zijn correspondentschap bewees Krielaars een uitstekend schrijver te zijn met een scherp oog voor het veelzeggende detail. Een bundeling van zijn "wereldbollen", zoals de kroniekachtige, meer persoonlijke beschouwingen van *NRC*-correspondenten worden genoemd, had op zich al een mooi inkijkje kunnen opleveren in het Russische leven van alledag.

Maar Krielaars ging veel ambitieuzer te werk. Hij voerde een plan uit dat al enkele jaren voor het begin van zijn correspondentschap was ontstaan: door Rusland reizen met zijn favoriete schrijver Anton Pavlovitsj Tsjechov (1860-1904) als gids. Krielaars ontdekte Tsjechov al op jonge leeftijd dankzij de verfilming van zijn verhaal "De dame met het hondje". Hij leerde in de jaren die erop volgden een subtiele schrijver kennen die, anders dan zijn aristocratische tijdgenoot Tolstoj, aandacht had voor het Rusland van de straat, vol "straatschoffies, boze veldwachters, bekrompen provinciale rechters, aan lagerwal geraakte professoren, melancholieke plattelandsdokters, en vooral dat van de vele kleine ambtenaren, die tot op de dag van vandaag het symbool zijn van de verlammeende Russische bureaucratie en als een zwerm vliegen iedere vooruitgang tegenhouden".

Zo'n project had makkelijk kunnen mislukken wegens te vergezocht of had een verbrokkeld werk kunnen opleveren, maar Krielaars heeft een boek afgeleverd dat zonder blozen naast *Reizen zonder John* van Geert Mak in de boekenkast kan staan. Wat Mak deed met de hedendaagse Verenigde Staten aan de hand van één boek van John Steinbeck, doet Krielaars voor het moderne Rusland aan de hand van het volledige oeuvre van Tsjechov. Hij reisde het land door, van Sint-Petersburg in het noorden via Jalta op de Krim tot Sachalin en Vladivostok, helemaal in het oosten.

Opvallend gemakkelijk en overtuigend legt Krielaars daarbij de link tussen het prerevolutionaire Rusland zoals Tsjechov het beschreef en het Rusland van Poetin nu. De gelijkenissen tussen de aristocratie van toen en de oligarchen van nu, de ambtenaren die ook meer dan een eeuw later vooral met de duimen zitten draaien en op een corrupte manier hun mede-Russen het leven moeilijk maken, en de nepdemocratie die onder de steeds cynischer en grimmiger geworden Poetin is ontstaan en doet denken aan het rijk van de tsaar, lopen als een rode draad door het boek.

Het is vaak niet fraai, het beeld dat Krielaars schetst van het land dat hij zo liefheeft. Alcoholisme is er een epidemie, vooral de oudere Rus heeft weinig tot geen burgerzin en de elite is ideeëloos en volgt het gezag van het moment kritiekloos. Het zijn kwalen die Rusland al meesleept sinds Tsjechovs tijd, wat de vaststelling des te deprimerender maakt.

En toch is *Het briljetje van Tsjechov* geen zwartgallig boek, omdat Krielaars met zoveel liefde en mededogen schrijft over de kleurrijke, volkse figuren die zijn pad kruisen. Niet zelden overigens zijn dat vrouwen, die wel vooruit willen in het leven en de mannen verachten die de hele dag werkloos aan de fles wodka hangen. Maar ook dat doen ze met zoveel humor en zelfrelativering dat je net als de schrijver wel gaat houden van al die Russische ellende. Het helpt bovendien dat Krielaars op de juiste momenten zalf, en dat doet in een prachtig Nederlands. Hij schrijft niet dat Sint-Petersburg vervallen is, maar wel dat de stad oogt "als een baljurk die zo versleten is geraakt dat je erdoorheen kunt kijken".

En zo leest *Het briljetje* als een introductie tot het werk van Tsjechov, een geschiedenis van een eeuw

Rusland en een politiek-economische analyse van het hedendaagse Rusland. De korte hoofdstukken vloeien wonderlijk goed in elkaar over en vormen uiteindelijk een prachtig aan elkaar gehaakt geheel.

Dat het allerminst vanzelfsprekend is om de essentie van een land te vatten in dergelijke korte verhalen, blijkt uit *Surplace. Over de ziel van Frankrijk*, een boek van een andere oud-correspondent, Ariejan Korteweg (*1955). Korteweg was van 2007 tot de zomer van 2013 correspondent in Parijs voor *de Volkskrant* en bundelde zijn ideeën en bespiegelingen over het land in een boek dat in oktober 2013 verscheen.

Surplace is vooral een aaneenschakeling van korte beschouwingen, los gebundeld in thema's als cultuur, armoede en onderwijs. Die beschouwingen zijn soms erg raak en vaak mooi beschreven, maar een rode draad zoals bij Krielaars is er moeilijker in te vinden. Korteweg neemt zelf de stilstand en de hang naar het verleden als uitgangspunt, met als centrale vraag waar het Franse onvermogen om te veranderen vandaan komt.

Maar de belofte die vraag te beantwoorden wordt slechts ten dele waargemaakt, misschien ook omdat de stelling over het stilstaande Frankrijk niet helemaal klopt. Ja, Fransen doen de dingen graag anders dan hun mede-Europeanen en verwijzen graag naar een roemrijk verleden, maar in dat opzicht verschillen ze nauwelijks van pakweg de Britten. De tegenstrijdigheden die zo typisch zijn voor Frankrijk (de somberheid versus het leven als God in Frankrijk, om er maar één te noemen) worden wel beschreven, maar nooit naast elkaar geplaatst.

Wat Korteweg wel erg goed doet, is als een *grand reporter* het land doorkruisen en daar de stemming peilen, weg van de machtscentra in Parijs. *Surplace* is daardoor veel meer dan een verklarend boek een journalistieke verkenning van een land dat veel Nederlanders en Vlamingen denken te kennen, maar dat hen toch nog kan verrassen. Het is een vlotte en uitgebreide introductie voor wie Frankrijk beter wil leren kennen, en ondanks de vaak pessimistische ondertoon over cliëntelisme, luie Fransen, vierhonderd dode daklozen per jaar en het gebrek aan ondernemingszin, eindigt Korteweg alsnog met een positieve noot. In navolging van de schrijver Michel Houellebecq ziet Korteweg in die hang naar

het verleden uiteindelijk ook de grootste kans voor een heropleving van Frankrijk: het land als een soort museum van westerse beschaving, met toerisme en luxeproducten als motor.

Aardige bijkomstigheid voor Vlamingen (en misschien Nederlanders): Korteweg schreef het boek met een wel erg Nederlandse bril, waardoor blijkt hoezeer België en Vlaanderen vaak meer lijken op Frankrijk dan op Nederland. Zo verbaast Korteweg zich over de warme maaltijd tussen de middag, over het terugbetalen van brilmonturen door het ziekenfonds of over de cumulerende politici, allemaal fenomenen die in Nederland onbestaande zijn, maar in Vlaanderen in meer of mindere mate nog steeds voorkomen.

DIRK VANDENBERGHE

MICHEL KRIELAARS, *Het brilletje van Tsjechov. Reizen door Rusland*, AtlasContact, Amsterdam/Antwerpen, 2014, 416 p.

ARIEJAN KORTEWEG, *Surplace. Over de ziel van Frankrijk*, De Geus, Breda, 2013, 318 p.
